

Lerarenbundel

Educatief Dossier 'Riddle of the Burial Grounds'

Extra City Kunsthal
Eikelstraat 25
BE-2600 Berchem

INHOUD

1/ INTRODUCTIE

- 1.1 Riddle of the Burial Grounds
- 1.2 Kunstenaars
- 1.3 Extra City Kunsthal
- 1.4 Educatief Dossier
- 1.5 Gebruik van de steekkaarten

2/ VOORBEREIDING

- 2.1 Inleiding
- 2.2 Uitleg bij de kaarten

3/ BEZOEK AAN DE TENTOONSTELLING

- 3.1 Inleiding
- 3.2 Uitleg bij de kaarten

4/ NABESPREKING

- 4.1 Uitleg bij de kaarten
- 4.2 Nabespreking

5/ LESDOELEN

- 5.1 Vakoverschrijdende eindtermen en ontwikkelingsdoelen: 3e Graad
- 5.2 Geschiedenis & Aardrijkskunde
- 5.3 Kunstinitiatie
- 5.4 Nederlands
- 5.5 Plastische opvoeding/ Beeldende of artistieke vorming
- 5.6 Cultuurwetenschappen
- 5.7 Kunstgeschiedenis / Esthetica
- 5.8 Levensbeschouwing / Filosofie

'Riddle of the Burial Grounds'
26 maart 2016 – 17 juli 2016
Extra City Kunsthal

Educatief Dossier 16-18 jaar
Bundel voor leerkrachten

1/ INTRODUCTIE

1.1 Riddle of the Burial Grounds

Algemeen

'Riddle of The Burial Grounds' is een tentoonstelling die vragen stelt rond de toekomst van het schadelijke radioactieve afval dat in steeds grotere hoeveelheden door de mens wordt achtergelaten. In België wordt meer dan de helft van onze elektriciteit vandaag opgewekt door kernenergie, en de debatten over luchtverontreiniging, milieuschade en gezondheidsrisico's zijn nooit veraf. België plant om tussen 2015 en 2025 via de kernuitstapwet alle Belgische kerncentrales te sluiten, indien er voldoende vervangende capaciteit is (dit wordt wellicht een voorgeprogrammeerd struikelblok).

Wat doen we echter met het bestaande nucleaire afval? De tijdsduur van het verval van de radioactiviteit van deze afvalstoffen varieert tussen 300 en zeker 240.000 jaar, afhankelijk van het type en de graad van radioactiviteit. Tot nu toe heeft geen enkel land een goede oplossing voor dit probleem, en ondertussen stijgt het aantal begraafplaatsen waar het gevaarlijk materiaal in tonnen onder de grond wordt opgeslagen. Als het gaat om een gevaar dat over honderdduizenden jaren nog bestaat, hoe communiceren we dit risico dan naar de toekomstige aardbewoners?

Artistiek

De tentoonstelling toont ons hoe dit maatschappelijk relevante onderwerp wordt bekeken door internationale hedendaagse kunstenaars. De curator haalt i.v.m de tentoonstelling in de eerste plaats fascinerende communicatievormen uit het verleden aan: objecten, gedenksteden, ruïnes, monumenten, waarschuwingstekens,... Door deze objecten van betekenis te onderzoeken kunnen we het verleden proberen te begrijpen en misschien zo ook de toekomst lezen. Hoe deze toekomst er kan uitzien is een vraag die de kunstenaars bezighoudt en die ze verwerken in hun kunstwerken. De bezoekers worden uitgedaagd om hun verbeeldingsvermogen te verbreden, om vanop een afstand naar onszelf als mens te kijken en na te denken over onze plaats in de wereld, onze invloed op de planeet en de toekomst ervan.

Een belangrijk kernbegrip in de tentoonstelling is het antropoceen, een relatief recent begrip dat het huidige tijdperk benoemt waarin we als mens een grote invloed uitoefenen op onze omgeving en de planeet. De selectie kunstwerken behandelt een reeks onderwerpen die passen binnen deze context: ruïnes, buitengewone natuurlijke fenomenen, uitgegraven sites, leeggelopen mijnen, communicatie naar de toekomst, taal en zijn limieten, begrafenissen en rituelen, voorspellen van toekomst, radioactiviteit, klimaatverandering en de zogenaamde 'wastelands' of verloren landschappen die we als mens creëren.

'Riddle of the Burial Grounds' probeert door de ogen van kunstenaars een tijd te begrijpen ver in de toekomst. Een toekomst waarin de taal, tekens en symbolen en vormen buiten ons huidige bevattingsvermogen zullen liggen. Hoe communiceren we naar een tijd die buiten onze huidige kennis ligt? En wat zullen we voor die toekomst achterlaten?

1.2 Kunstenaars

Lara Almarcegui (ES/NL), Stéphane Béna Hanly (IE), Rossella Biscotti (IT/NL), Simon Boudvin (FR), Mariana Castillo Deball (DE/MX), Dorothy Cross (IE), Regina de Miguel (ES), Mikala Dwyer (AU), Harun Farocki (DE), Geoffrey Farmer, Peter Galison & Robb Moss (US), Tracy Hanna (IE), Mikhail Karikis (GK/UK), Sam Keogh (IE), Ruth E. Lyons (IE), Nicholas Mangan (AU), Jean-Luc Moulène (FR), Lucy Skaer (UK), Lonnie van Brummelen & Siebren de Haan (NL), Emmanuel Van der Auwera (BE)
Gecureerd door Tessa Giblin (IE)

1.3 Extra City Kunsthall

Extra City Kunsthall is een platform voor artistieke productie, presentatie en debat. Extra City's tentoonstellingsprogramma focust op hedendaagse artistieke ontwikkelingen in België en het buitenland, met aandacht voor historische elementen die relevant zijn voor de beeldvorming van vandaag. Met uitdagende tentoonstellingen, maar ook debatten, lezingen, gastprojecten, performances en screenings, spreekt Extra City een geëngageerd publiek aan. Het werkt samen met lokale partners, internationale instituten, musea en universiteiten voor de uitwerking van het eigen programma, en biedt externe initiatieven een platform voor de ontwikkeling van opmerkelijke projecten.

Voor scholen biedt Extra City een verrassend alternatief op het traditionele museumbezoek. De locatie – een oude wasserij – spreekt tot de verbeelding en ook de tentoonstellingen zijn fris en ongewoon. Ze sluiten op verschillende manieren aan bij de interesses van jongeren en bij de lessen op school. Extra City zet in op een interactief tentoonstellingsbezoek waarbij de toeschouwer aangemoedigd wordt om zelf mee te denken. 'Fout en juist' en de klassieke verzameling feiten worden overboord gegooid om samen tot een begrip over kunst te komen. Via wandelgesprekken, workshops en debatten wordt de klassieke tentoonstellingstekst uitgebreid met een actieve bemiddeling, een dialoog. In dit educatief dossier wordt dan ook getracht om enerzijds context te creëren, maar anderzijds ook ruimte te laten voor de interpretatie van de leerling.

1.4 Educatief dossier

Voor deze tentoonstelling werd een gebruiksklaar educatief pakket ontwikkeld; dit bestaat uit een reeks interactieve en aantrekkelijke steekkaarten met vragen, waarbij de leerlingen op een speelse manier worden uitgenodigd om na te denken over artistieke keuzes van de kunstenaars, onze omgang met de omgeving waarin we leven en de toekomst van onze planeet.

In de eerste plaats worden de leerlingen uitgenodigd om zichzelf vragen te stellen bij wat ze zien. De algemene kennis en het inzicht waarover ze reeds beschikken zullen ze moeten inzetten en toepassen om de vragen te beantwoorden en in dialoog te gaan met hun medeleerlingen. Via bepaalde persoonlijke of subjectieve vragen worden de leerlingen aanzet om een eigen mening te vormen en om verbindingen te maken tussen eigen ervaringen en de kunstwerken en thematiek van de tentoonstelling.

1.5 Gebruik van de steekkaarten

De leerlingen worden ingedeeld in groepjes van ongeveer 4 personen. Er zijn kaarten voorzien voor een groep van +/- 25 leerlingen, of 6 groepjes van telkens 4 leerlingen. Deze onderverdeling wordt gemaakt om het onderlinge uitwisselen van gedachten, discussie en samenwerking te stimuleren en vlotter te doen verlopen.

De kaarten zijn onderverdeeld in 3 bundels die te herkennen zijn aan hun kleur: blauw wordt ingevuld voor het bezoek aan de tentoonstelling, groen tijdens het bezoek en rood na het bezoek. De leerlingen kiezen per categorie zelf in welke volgorde ze de kaarten oplossen. Bij de reeks kaarten hoort een bundel invulbladen per groepje, waarop de vragen worden beantwoordt en bedenkingen genoteerd. Wanneer sommige kaarten een langer gesprek aanzetten, volstaat het om dit in steekwoorden of schetsmatig te noteren. Achteraf kunnen de kaarten (of een selectie ervan) en ingevulde bladen worden overlopen en de ervaringen gedeeld in een gesprek met de hele klas.

Deze bundel voor leerkrachten bevat alle nodige achtergrondinformatie bij de steekkaarten en de antwoorden op de vragen. Sommige delen van deze gegeven informatie zijn niet essentiële om de vragen te beantwoorden maar kunnen een hulpmiddel vormen om het klassikale gesprek uit te breiden.

2/ VOORBEREIDING

2.1 Klassikale voorbereiding

Geef een korte inleiding rond het bezoek aan de tentoonstelling en waarover die zal gaan.

2.2 Uitleg bij de kaarten

KAART 1a-c: Riddle of the Burial Grounds

De titel van de tentoonstelling is 'Riddle of the Burial Grounds', lett. 'Het raadsel van de begraafplaatsen'. De begraafplaatsen die worden bedoeld zijn opslagplaatsen voor schadelijk radioactief afval dat overblijft na het opwekken van energie in kerncentrales.

De foto op deze kaart staat ook op de poster en de flyer van de tentoonstelling en komt uit een documentaire die jullie er zullen kunnen bekijken.

a. Wat zou de foto kunnen afbeelden, en welke sfeer roept dit beeld op? Past het bij de titel?

Persoonlijke vraag / gesprek in groep

Het woord 'raadsel' maakt de titel mysterieuzer en minder wetenschappelijk, en ook de foto op de poster en flyer, die op deze kaart staat afgebeeld, is een beetje raadselachtig.

b. Over wat voor raadsel zou het kunnen gaan? Waarom denken jullie dat voor deze titel en mysterieuze sfeer werd gekozen?

Het woord 'raadsel' verwijst enerzijds naar de onopgeloste vraag wat we kunnen doen met radioactief afval. Daarnaast blijkt het ook een raadsel wat er zal gebeuren met het afval dat begraven ligt onder de grond; zal het nog mensenlevens schaden in de toekomst? Zal het ooit zijn radioactiviteit verliezen en hoelang zal dit juist duren? Hoe we dit gevaar kunnen communiceren naar de mensen in de verre toekomst is voorlopig ook een onbeantwoorde vraag, vermits we spreken over een gevaar dat zich verspreidt over duizenden jaren, en we niet zo ver in de toekomst kunnen kijken.

De mysterieuze sfeer past bij het denken in de toekomst, het onbekende. Ook toont de sfeer dat er een poëtisch aspect is aan dit onderwerp en dat in deze tentoonstelling een wetenschappelijke thematiek op een filosofische en artistieke manier wordt benaderd.

KAART 2a: Containment

KAART 2a

voor het
bezoek

Dit beeld komt uit de documentaire 'Containment' die jullie op de tentoonstelling zullen kunnen bekijken. De betekenis van het woord 'Containment' is een omheining die ons moet beschermen tegen de vervuulende en gevaarlijke radioactieve delen die rond een kerncentrale in de lucht vrijkomen.

Veel kunstwerken in de tentoonstelling 'Riddle of the Burial Grounds' gaan over hoe we als mens omgaan met onze planeet; hoe we materialen en grondstoffen uit de aarde gebruiken, hoe we het land verdelen, en hoe we als mens staan tegenover onze omgeving en de natuur. Vaak is het niet zo erg positief, we dragen niet genoeg zorg voor de planeet en ecologische keuzes worden vaak overstemd door economische belangen.

Vinden jullie dat kunst een goede manier is om mensen te doen nadenken over dit onderwerp en bewust te maken?

c. Dit beeld komt uit de documentaire 'Containment' die jullie op de tentoonstelling zullen kunnen bekijken. De betekenis van het woord 'Containment' is een omheining die ons moet beschermen tegen de vervuilende en gevaarlijke radioactieve delen die rond een kerncentrale in de lucht vrijkomen. Veel kunstwerken in de tentoonstelling 'Riddle of the Burial Grounds' gaan over hoe we als mens omgaan met onze planeet: hoe we materialen en grondstoffen uit de aarde gebruiken, hoe we het land verdelen, en hoe we als mens staan tegenover onze omgeving en de natuur. Vaak is het niet zo erg positief, we dragen niet genoeg zorg voor de planeet en ecologische keuzes worden vaak overstemd door economische belangen. Vinden jullie dat kunst een goede manier is om mensen te doen nadenken over dit onderwerp en bewust te maken?

Persoonlijke vraag / gesprek in groep

KAART 3a: Begraafplaats radioactief afval

	<p style="text-align: right;">voor het bezoek</p> <p>KAART 3a</p> <p>Op de foto is een begraafplaats voor radioactief afval te zien in het Noorden van Amerika. In vaten gevuld met beton verspreidt de radioactiviteit zich niet, maar het materiaal blijft nog zeker 10 000 jaar radioactief. Als de mens nog zo lang zal bestaan, zullen er ooit misschien mensen hun huizen op deze plaats bouwen en het materiaal opgraven, zonder te weten wat de gevolgen kunnen zijn voor hun gezondheid.</p> <p>In de jaren '80 werd er een comité opgericht waarbij allerlei wetenschappers werden opgeroepen om op creatieve manieren na te denken over hoe we zouden kunnen communiceren met deze mensen in de toekomst. Zo stelde iemand voor dat een bepaald type kat wordt gekweekt die rood oplicht als hij in de buurt komt van radioactief materiaal. De katten zouden zich voortplanten en automatisch de waarschuwing verspreiden over generaties.</p> <p>Wat voor manieren kunnen jullie bedenken om het gevaar van radioactiviteit te communiceren met mensen in de toekomst die onze taal niet verstaan?</p>
---	--

Op de foto is een begraafplaats voor laagradioactief afval te zien in het Nevada in Amerika. In vaten gevuld met beton verspreidt de radioactiviteit zich niet, maar het materiaal blijft nog zeker 10 000 jaar radioactief. Als de mens nog zo lang zal bestaan, zullen er ooit misschien mensen hun huizen op deze plaats bouwen en het materiaal opgraven, zonder te weten wat de gevolgen zijn.

In de jaren 1980 werd er een comité opgericht (Human Interference Task Force) waarbij allerlei wetenschappers, ingenieurs en antropologen werden opgeroepen om op creatieve manieren na te denken over hoe we zouden kunnen communiceren met deze mensen in de toekomst.

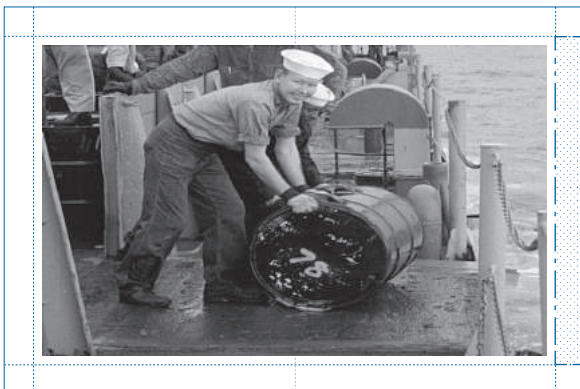
Wat voor manieren kunnen jullie bedenken om het gevaar van radioactiviteit te communiceren aan mensen in de toekomst die onze taal niet verstaan?

Uitkomsten van het comité waren bvb.:

- Het oprichten van een priesterschap. De katholieke kerk slaagde erin zijn gedachten gedurende 2000 jaar te verspreiden; de priesterbende zou de opdracht krijgen hun kennis over locatie en gevaren van radioactief afval te behouden en te verspreiden via rituelen en mythes. Gelijkelijk op de Christelijke geboden zou het 'in de buurt komen van radioactieve zones' een zonde zijn, en wordt er gewaarschuwd voor de gevolgen van ongehoorzaamheid (via dreigementen als het 'in de hel terecht komen'). (T. Sebeok)
- Het kweken van 'Informatieplanten' via biologische DNA-manipulatie die enkel groeien nabij de begraafplaatsen (probleem is dat het onwaarschijnlijk is dat mensen in de toekomst de betekenis van deze planten zullen kennen) (S. Lem)
- Het kweken van katten die oplichten wanneer ze nabij een radioactieve omgeving komen. Om de mensen te informeren over deze oplichtende katten zouden sprookjes/mythes worden verspreid. (F. Bastide & P. Fabbri)
- Het installeren van waarschuwingsborden in de belangrijkste internationale talen; voor deze borden worden na een tijd nieuwe vertaalde borden geplaatst. (V. Voigt)
- De opslagplaatsen zodanig lokaliseren dat toekomstige generaties ze enkel kunnen bereiken met behulp van ingewikkelde technische middelen. Hierbij wordt er ook vanuitgegaan dat culturen die over deze technische capaciteiten beschikken, ook in staat zijn radioactiviteit te detecteren en de gevaren te kennen. (E. Kowalski)

Eventuele realistischere mogelijkheden zijn: mondelinge verspreiding via verhalen en mythes; deze gaan vaak over eeuwen en eeuwen niet verloren (nadeel is dat ze vervormen door het navertellen en dat ze als mythe na verloop van tijd niet meer serieus worden genomen), communicatie met foto's eerder dan symbolen of taal die de gevolgen tonen of een hard materiaal gebruiken dat ons allen zal overleven (bvb. diamant), waarin de boodschap wordt geslepen.

KAART 3b: Alternatieven opslag

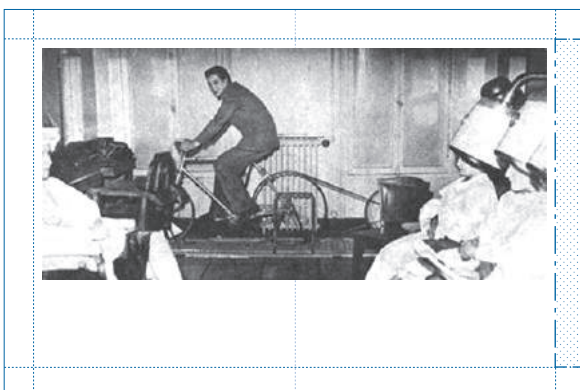
KAART 4a	voor het bezoek
<p>Er werden al verschillende andere manieren bedacht om verlost te geraken van radioactief materiaal. Jammer genoeg zijn er steeds nadelen of risico's aan verbonden. Verbind de technieken met de juiste risico's:</p>	
<ol style="list-style-type: none"> 1. Het afval de ruimte inschieten naar de zon of buiten het zonnestelsel. 2. Het afval in tonnen begraven onder de grond. 3. Het afval opslaan op Antarctica. 4. Het afval opslaan of dumpen op de bodem van de oceaan. 5. Het afval verdunnen en dumpen in de zee. 6. Het afval injecteren in een rots (enkel mogelijk bij vloeibaar afval) 7. Het afval diep de aarde inboren, in cilindervormige gaten in de grond 	<ol style="list-style-type: none"> A. Dit werd gedaan maar is nu verboden wegens de risico's op lekkage. B. Er is ontploffingsgevaar dat een ramp op wereldformaat zou kunnen veroorzaken C. Men moet erop kunnen vertrouwen dat de vele bodemlagen straling isoleren. D. Dit gebeurt al, maar is op grote schaal niet mogelijk omdat er dodelijke gevolgen zijn voor het leven in en rond de zee. E. Men is nooit helemaal zeker over de dichtheid van het omgevingsmateriaal. Er kunnen barsten zijn. F. De bodem is niet stabiel genoeg (ook door klimaatveranderingen) en het afval verspreidt zich in zee. G. Het afval moet buiten handbereik zijn van terroristen.

De foto toont hoe een marinier van Calhoun County Crew in de jaren 1940 een ton met radioactief afval in de oceaan zal dumpen.

Er werden al verschillende andere manieren bedacht om verlost te geraken van radioactief materiaal. Jammer genoeg zijn er steeds nadelen of risico's aan verbonden. Verbind de technieken met de juiste risico's:

- 1B. Het afval de ruimte inschieten naar de zon of buiten het zonnestelsel.
Er is ontploffingsgevaar dat een ramp op wereldformaat zou kunnen veroorzaken.
- 2G. Het afval in tonnen begraven onder de grond.
Het afval moet buiten handbereik zijn van terroristen.
- 3F. Het afval opslaan op Antarctica.
De bodem is niet stabiel genoeg (ook door klimaatveranderingen) en het afval verspreidt zich in zee.
- 4A. Het afval opslaan of dumpen op de bodem van de oceaan.
Dit werd gedaan maar is nu verboden wegens de risico's op lekkage.
- 5D. Het afval verdunnen en dumpen in de zee.
Is op grote schaal niet mogelijk omdat er dodelijke gevolgen zijn voor het leven in en rond de zee.
- 6E. Het afval injecteren in een rots (enkel mogelijk bij vloeibaar afval)
Men is nooit helemaal zeker over de dichtheid van het omgevingsmateriaal. Er kunnen barsten zijn.
- 7C. Het afval diep de aarde inboren, in cilindervormige gaten in de grond.
Men moet erop vertrouwen dat de vele bodemlagen straling isoleren.

KAART 4a: Alternatieven kernenergie

KAART 4b	voor het bezoek
<p>Naast kernenergie zijn er tal van andere mogelijkheden om energie op te wekken. Zo kan het probleem van radioactief afval vermeden worden in de toekomst. In dit kapsalon wordt de elektriciteit voor de haardrogers opgewekt door een fiets.</p> <p>Welke andere manieren bestaan er nog om energie op te wekken?</p>	

Naast kernenergie zijn er tal van andere mogelijkheden om energie op te wekken. Zo kan het probleem van radioactief afval vermeden worden in de toekomst. In dit kapsalon wordt de elektriciteit voor de haardrogers opgewekt door een fiets. Welke andere manier bestaan er nog om energie op te wekken?

- Zonne-energie: warmte wordt verzameld en omgezet in energie
- Waterkracht: zet door stroming de turbines in de waterkrachtcentrale in beweging en kan worden omgezet in energie
- Windenergie: wind is bewegende lucht en bevat bewegingsenergie die kan worden omgezet tot elektriciteit.
- Bewegingsenergie: bvb. door te fietsen (dynamo)

- Biomassa energie: hiervoor wordt afval gerecycleerd. Door mest en houtafval lange tijd op te slaan ontstaat biogas.
- Geothermische energie: men gebruikt de warmte van de aarde; water in de grond wordt verwarmd door de hoge temperaturen in het centrum van de aarde. De stoom zet een turbine in beweging.
- Getijdenenergie: een getijdencentrale vangt door middel van turbines energie op uit het veranderen van eb en vloed en andersom.

KAART 5a: Caution – Do Not Dig Here

	<p>KAART 5a voor het bezoek</p> <p>OPGEPAST - HIER NIET GRAVEN In deze regio ligt radioactief materiaal begraven van nucleair research dat hier werd gevoerd tussen 1943 en 1949. De begraafplaats wordt gemarkeerd door zes hoekstenen, 30 meter verwijderd van dit centraal punt. Er is geen gevaar voor bezoekers. <small>Departement Energie 1978</small></p> <p>Welk gevoel zou je krijgen als wandelaar of bezoeker in de regio? Valt er iets op aan de steen?</p>
---	--

OPGEPAST - HIER NIET GRAVEN

In deze regio ligt radioactief materiaal begraven van nucleair research dat hier werd gevoerd tussen 1943 en 1949. De begraafplaats wordt gemarkeerd door zes hoekstenen, 30 meter verwijderd van dit centraal punt. Er is geen gevaar voor bezoekers.' - Departement Energie 1978

Welk gevoel zou je krijgen als wandelaar of bezoeker in de regio? Valt er iets op aan de steen?

Deze steen 'Plot M Marker' is te vinden op een gebied in Red Gate Woods nabij Chicago. Hier bevonden zich in de jaren 1940 de twee eerste kernreactors, en onder de grond ligt radioactief materiaal begraven. Als voorbijganger zou men zich hier ondanks de verzekering dat er geen gevaar is toch onveilig kunnen voelen. Men zou het gevoel kunnen hebben dat het bestuur iets te verbergen heeft of iets achterhoudt. Dit blijkt ook uit de steen, als je goed kijkt zie je dat hij gevandaliseerd is; het woord 'no' werd weggekerfd, zodat er staat: 'there is danger to visitors'. Interessant is hierbij dat deze stenen bedoeld zijn om eeuwenlang te overleven en het bericht te verspreiden, terwijl eenvoudige vandalen er reeds in slagen het bericht te vervormen. De essentiële informatie is op de steen dus niet bepaald veilig, effectief of onverwoestbaar, het plaatsen ervan lijkt een politieke formaliteit te zijn geweest.

Volgens het Amerikaanse Departement van Energie is het radioactiviteitsniveau in dit gebied 'acceptabel', maar het lijkt erop dat ze vooral de buurtbewoners en bezoekers willen geruststellen, want de vraag waar het radioactieve materiaal naartoe is, blijft onbeantwoord. De aard van de korte mededeling laat veel aan de verbeelding over: het is mysterieus en wat er juist gebeurde op die plaats wordt niet gezegd. Het gaat om top secret activiteiten. Echter trekt deze geheimzinnige en potentieel gevaarlijke zone heel wat toeristen aan, een beetje verderop kan je er picknicken.

KAART 6a-c: Tsunami-steen

	<p>KAART 6a voor het bezoek</p> <p>'DO NOT BUILD YOUR HOMES BELOW THIS POINT' Deze Japanse obelisk (grote rechtopstaande steen) werd opgetrokken door overlevenden van een tsunamistorm. Hij is voorzien van een tekst die ons waarschuwt voor het overstromingsgevaar in de regio. Stenen als deze kom je geregeld tegen aan de Japanse kustlijn, sommige zijn al 600 jaar oud. De vraag is hoe lang ze nog zullen overleven, en of deze taal wel nog begrepen zal kunnen worden door generaties honderden jaren in de toekomst.</p> <p>De organisator van de tentoonstelling vindt dat de stenen zelf eigenlijk meer zeggen over de mensen die ze creëerden dan over de gebeurtenissen die erop worden meegedeeld. Wat zou deze steen ons kunnen vertellen over de mensen die ze maakten?</p>
---	---

'Do not build your homes below this point!' De Japanse obelisk op de foto bevindt zich bij Miyako City

aan de Japanse Oostkust en werd opgetrokken door overlevenden van een tsunamistorm. Hij is voorzien van een tekst die ons waarschuwt voor het overstromingsgevaar in de regio. Stenen als deze zijn aan de Japanse kustlijn vaak te zien, sommige zijn al 6000 jaar oud.

a. De organisator van de tentoonstelling vindt dat de stenen zelf eigenlijk meer zeggen over de mensen die ze creëerden dan over de gebeurtenissen die erop worden meegedeeld. Wat zou deze steen ons kunnen vertellen over de mensen die ze maakten?

De mensen waren/zijn angstig en ongerust over de toekomst. Ze zijn bezorgd om hun kinderen en de generaties die na hen komen en willen met hen in de toekomst communiceren. Daarnaast kan de steen ook een bevestiging en herdenking vormen voor de ramp met ravage en elende die ze hebben doorstaan. 'Wat de monumenten uit steen nog steeds communiceren is simpelweg de menselijke nood aan communicatie' (Lucy Lippard)

b. Bedenk een aantal voorbeelden van zaken vanuit het verleden waarmee mensen bepaalde boodschappen meegeven of met ons communiceren.

Standbeelden van belangrijke personen (vb. van keizers, koningen en politici die macht en invloed uitstralen); Triomfbogen en machtsmonumenten, die ons blijk van overwinning willen tonen; Architecturale monumenten zoals piramides, de Eiffeltoren, het Stonehenge, het Vrijheidbeeld; Herdenkingsmonumenten die belangrijke gebeurtenissen herdenken die in onze nagedachtenis moeten blijven, zoals een oorlog of een natuurramp; Grafstenen; Boeken of dagboeken, waarin kennis en bepaalde gedachten worden gedeeld met lezers in de toekomst; Kunst, nl. alle vormen van kunst die bvb. religieuze, maatschappelijke of intieme ideeën of representaties inhoudt, deze zijn een spiegel van hun tijd en communiceren met ons in een directe visuele vorm; Andere zaken zoals de zwarte doos in een vliegtuig,...

c. Als je vandaag een steen zou kunnen plaatsen die 40 000 jaar zou overleven, welke boodschap zou je erop zetten? Hoe zou hij er uitzien en waar zou je hem zetten?

Persoonlijke vraag / gesprek in groep

KAART 7a: Antropoceen

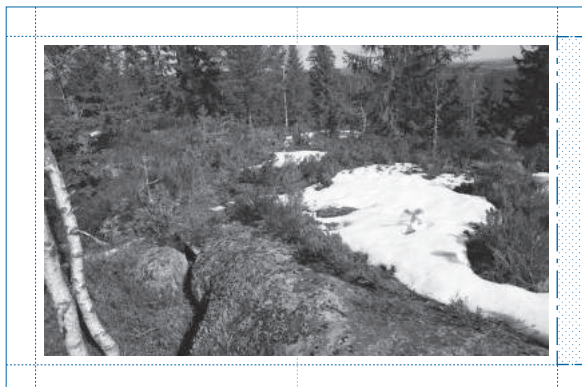
	<p style="text-align: right;">voor het bezoek</p> <p>KAART 7a</p> <p>De tentoonstelling die we zullen zien draait om de relatief nieuwe term 'antropoceen'. Dit woord benoemt het tijdperk waarin we nu leven en waarin wij als mens een grote invloed hebben op onze omgeving en de planeet.</p> <p>Op de foto zien jullie een plaats in Rusland waar vroeger diamant uit de grond werd gegraven. Het is een mijn, net als een steenkoolmijn of kopermijn. Nu is er een gigantische holte te zien, het lijkt wel of er een ontploffing is gebeurd. De put is eigenlijk een soort litteken dat wij hebben gezet op de aarde.</p> <p>Onze omgeving en landschappen zien er op veel plaatsen helemaal anders uit dan vroeger. Op welke manieren hebben wij de landschappen of de natuur veranderd of naar onze hand gezet? Geef een paar voorbeelden.</p>
---	--

Deze foto toont de overblijfselen van een diamantmijn in Rusland. De put is eigenlijk een soort litteken dat wij hebben gezet op de aarde. De tentoonstelling Riddle of the Burial Grounds heeft als inhoudelijk kernbegrip de relatief nieuwe term 'antropoceen'; Dit woord benoemt het tijdperk waarin het aardse klimaat en de atmosfeer de gevolgen ondervinden van menselijke activiteit. Het holoceen (van 11.700 jaar geleden tot nu) gaat als gevolg van door menselijk handelen ontstane veranderingen over in het zogenaamde vroeg-antropoceen ('antro' = menselijk, -cene = nieuw).

a. Onze omgeving en landschappen zien er op veel plaatsen helemaal anders uit dan vroeger. Op welke manieren hebben wij de landschappen of de natuur veranderd of naar onze hand gezet? Geef een paar voorbeelden.

Doordat er steeds meer mensen op de aarde leven zien we meer stedelijke infrastructuur, gebouwen, steden en huizen. Bossen worden vervangen door landbouwgronden en grasvlaktes voor vee. Een netwerk van wegen doorkruist het landschap. De natuur die we zien in onze omgeving is meestal aangeplant, gestructureerd en geordend. We zien artificiële heuvels die werden gecreëerd met bulldozers. Daarnaast worden grondstoffen en bouwstoffen (maar ook types vegetatie en diersoorten) kilometers verplaatst, waardoor we een grotere rijkdom aan materialen en soorten tegenkomen dan hier oorspronkelijk voorkwamen. Er zijn verder heel wat grotere littekens op de aarde die wij creëren: zeer veel mijnen en plaatsen waar we grondstoffen opgraven of juist ophopen. Plaatsen die we hebben leeggeroofd, 'wastelands' en plaatsen waar we de vruchtbaarheid hebben uitgeput. Er zijn ook kraters die we creëerden door kernbommen, zoals in Hiroshima en Nagasaki. We bouwen dammen die rivieren van koers doen veranderen.

KAART 8a-c: Lara Almarcegui

KAART 8a voor het bezoek

De kunstenaar Lara Almarcegui doet onderzoek naar landeigendom. Ze vertelt ons dat het grootste deel van de grond onder Berlijn eigenlijk in het bezit is van Zweden, terwijl een groot stuk van Ierland toebehoort aan Zuid-Afrika. Vaak zijn bepaalde grondstukken in het bezit van bedrijven die de grondstoffen die er aanwezig zijn controleren en verkopen. Wie weet wie de eigenaar is van de grond en de rijkdom onder onze voeten.

Lara Almarcegui probeert in haar werk 'Mineral Rights, Ireland' de rechten te bekomen van een gebied in Ierland waar veel ijzererts in de grond zit, een waardevolle stof. Ze documenteert de pogingen en mislukkingen van haar zoektocht. In de tentoonstelling zullen jullie een film kunnen zien over haar onderzoek.

Wat vinden jullie ervan dat machtige of rijke mensen een stukje van de aarde kunnen kopen? Mogen ze ermee doen wat ze willen? Moet iedereen een stukje grond krijgen om op te wonen, of hoeft niemand grond te bezitten?

De Spaanse kunstenaar Lara Almarcegui doet onderzoek naar landeigendom. In het werk 'Mineral Rights, Ireland' probeert ze als individu de minerale rechten te bekomen op een grondgebied in Ierland rijk aan ijzererts. Het doet ons nadenken over landeigendom als iets abstracts. Wanneer de kunstenaar deze aanvraag doet, ontdekt ze dat het exclusieve recht om met de materialen in de grond te werken ligt bij het Ministerie van Communicatie, Energie en Natuurlijke Rijkdommen. Wanneer ze vraagt naar het landrecht wordt meteen verondersteld dat ze de grondstoffen wil uitgraven en bewerken, en het idee dat een individu dit zou proberen eerder dan een mijnbouw- of researchbedrijf is erg ongewoon. In verschillende landen zijn de reglementen en wetten hier niet op voorzien.

Mineral Rights is een onderzoeksproject en kunstwerk dat de vraag stelt naar hoe onze grondstoffen worden ingezet voor particuliere belangen. Almarcegui zet dit project verder tot ze haar doel bereikt heeft of tot het project tot een noodgedwongen stilstand komt. Eerder bekam ze voor een ander werk de rechten op een gebied in Noorwegen.

De kunstenaar Lara Almarcegui doet onderzoek naar landeigendom. Ze vertelt ons dat het grootste deel van de grond onder Berlijn eigenlijk in het bezit is van Zweden, terwijl een groot stuk van Ierland toebehoort aan Zuid-Afrika. Vaak zijn bepaalde grondstukken in het bezit van bedrijven die de grondstoffen die er aanwezig zijn controleren en verkopen. Wie weet wie de eigenaar is van de grond en de rijkdom onder onze voeten...

Lara Almarcegui probeert in haar werk 'Mineral Rights, Ireland' de rechten te bekomen van een gebied in Ierland waar veel ijzererts in de grond zit, een waardevolle stof. Ze documenteert de pogingen en mislukkingen van haar zoektocht. In de tentoonstelling zullen jullie een film kunnen zien over haar onderzoek.

a. Wat vinden jullie ervan dat rijke mensen een stukje van de aarde kunnen kopen? Mogen ze ermee doen wat ze willen? Moet iedereen een stukje grond krijgen om op te wonen, of hoeft niemand grond te bezitten?

Persoonlijke vraag / open gesprek

KAART 8b voor het bezoek

Dit zijn 2 werken van Lara Almarcegui, een kunstenaar waarvan ook een film te zien zal zijn in de tentoonstelling. De werken bestaan allebei uit constructiemateriaal van huizen, maar de ene berg ligt op straat, de andere in een galerij. Op welke manier zijn deze werken verschillend van elkaar? Verandert je gevoel als je de berg in een museum ziet?

Almarcegui maakt geregeld werken uit opgehoopt constructiemateriaal. Ze baseert zich hiervoor op het materiaal dat gebruikt werd om de ruimte te bouwen waar ze het kunstwerk zal plaatsen. De hoeveelheden en aard van materiaal (glas, steen, beton, hout,...) worden versnipperd en verbrokken en geplaatst als bergen in de galerijruimte. Dit doet ze ook op plaatsen in openlucht en langs de straatkant, waar we er zo voorbij zouden wandelen zonder te merken dat het een kunstwerk is. In de galerij krijgt het een vreemde combinatie van iets natuurlijk en oncontroleerbaars dat zomaar in de weg ligt, zoals een molshoop, terwijl het ons ook sterk doet denken aan iets gecreëerd door de mens, omdat we dergelijke

bergen al gauw associëren met bouwverven. Wordt de berg herkend als een kunstwerk nu hij in de galerij ligt? Is hij mooier dan de berg op straat?

Lara Almarcegui beschrijft de zogezegde 'wastelands' (plaatsen die geen bepaalde functie hebben in de stad, al dan niet in afwachting van een gebouw of nieuwe geplande functie) waar constructiemateriaal vaak te vinden is als belangrijke plaatsen, plaatsen die nog ongedefinieerd of vrij zijn in de stad.

b. Dit zijn twee werken van Lara Almarcegui; de werken bestaan allebei uit constructiemateriaal van huizen, maar de ene berg ligt op straat, de andere in een galerij. Op welke manier zijn deze werken verschillend van elkaar? Verandert je gevoel als je de berg in een museum ziet?

Open gesprek

KAART 8c voor het bezoek

Deze 4 kunstwerken lijken sterk op elkaar, maar werden gemaakt door 4 verschillende kunstenaars. Hoe voelt elk werk aan? Beschrijf je indrukken, de gelijkenissen en de verschillen tussen de werken.

Werk 1: Lara Almarcegui, 'Excavation From Basel'

Werk 2: Per Kristian Nygard, 'Not Red But Green': wil de buitenwereld naar binnen brengen als een contrast tegen onze georganiseerde architecturale omgeving, waarin alles gestructureerd en functioneel is. Toeschouwers worden geconfronteerd met hun fysieke reactie bij het binnenkomen van een ruimte waar een paradox aanwezig is: alles is fout, maar voelt toch juist aan.

Werk 3: Urs Fischer, 'You': haalt letterlijk de vaste grond onder onze voeten weg en wil onze relatie met kunst en galerijruimtes destabiliseren, ons tonen dat alle zekerheden in twijfel kunnen worden getrokken.

Werk 4: Olafur Eliasson, 'Riverbed': creëert iets artificieels (een bijna 'dood' landschap) dat natuurlijk oogt, maar enkel door het stromende water, en wil observeren hoe mensen uit hun comfortzone reageren en omgaan met de situatie. Ons gedrag is vaak voorbepaald door onze culturele organisatie.

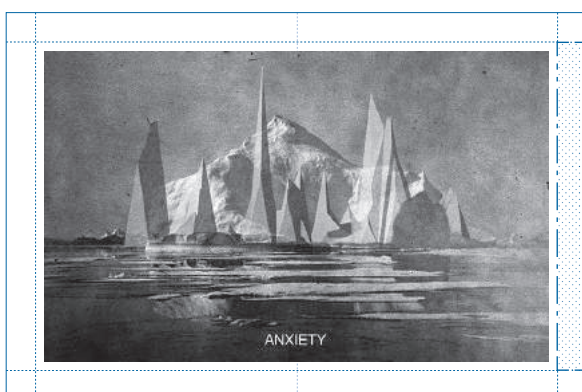
c. Deze vier kunstwerken lijken sterk op elkaar, maar werden gemaakt door vier verschillende kunstenaars. Hoe voelt elk werk aan? Beschrijf je indrukken en de verschillen tussen de werken.

Open gesprek

Gelijkenissen: De toeschouwers worden uit hun comfortzone gehaald en zien een onconventionele setting in de galerij, iets dat ze niet gewoon zijn. Ze worden verward over het binnen en buiten, omdat het buiten naar binnen wordt gehaald. Ze worden zich meer gewaar van de architecturale omgeving waarin ze leven en zich dagelijks bevinden.

Verschillen: Het gevoel van natuurlijkheid verschilt; er is in alle werken een combinatie van natuurlijk en industrieel gevoel en bij elk werk liggen de zwaartepunten anders. Werken 2 en 4 neigen naar een meer natuurlijke inscenering (maar blijven een inscenering), en hebben dit ook meer als inhoudelijke drijfveer

KAART 9a-c: Regina De Miguel

KAART 9a voor het bezoek

Kunstenaar Regina De Miguel maakte 2 fotocollages. De ene heet 'ANXIETY' ('bezorgdheid' of 'angst') en de andere 'ISOLATION' ('afzondering'). Hier zie je het werk met de titel 'ANXIETY'. De kunstenaar associeert dit landschap van ijsbergen met het gevoel van bezorgdheid.

Welke zaken associeer je zelf met dit woord? Wanneer en waarover ben je bezorgd?

Misschien merk je op dat de dingen waarover jij je zorgen maakt meestal in de toekomst liggen, en dus nog moeten gebeuren. Waarover zou je je zorgen maken voor je kinderen, als je zelf niet meer bestaat?

Kunstenares Regina De Miguel maakte 2 fotocollages, getiteld 'The last term that touches the sight (ANXIETY)' en '(ISOLATION)'. De collages combineren telkens 2 beelden van ijsbergen; een foto van een ijsberg, en een digitaal beeld van ijsbergen ontworpen via een 3D-programma. De kunstenares maakte zo een beeld dat volgens haar past bij de gevoelens van wanhoop, bezorgdheid, twijfel, depressie en eenzaamheid. De hoogtes van de digitale bergen zijn gebaseerd op statistieken van de Europese zelfmoordcijfers. Het beeld spreekt heel direct tot ons en De Miguel gebruikt hier de vorm als een emotie.

a. Bezorgdheid: Welke zaken associeer je zelf met dit woord? Wanneer en waarover ben je bezorgd?

Misschien merk je op dat de dingen waarover jij je zorgen maakt meestal in de toekomst liggen, en dus nog moeten gebeuren. Waarover zou je je zorgen maken voor je kinderen, als je zelf niet meer bestaat?

b. Isolatie: Welke zaken associeer je zelf met dit woord? Wanneer of waar voel jij je geïsoleerd?

Is het meestal in een heel grote open ruimte, bijvoorbeeld buiten of in de natuur, of juist in een gesloten kleine ruimte? Kan je je ook afgezonderd voelen hoewel er mensen en dingen in de buurt zijn?

c. Vind je dat dit beeld past bij de gevoelens van bezorgdheid en afzondering?

Waarom wel of niet? Wat voor beeld zou je zelf bij deze gevoelens zetten?

Persoonlijke vraag / gesprek in groep

KAART 10a: Mount Rushmore – Matthew Buckingham

	<p style="text-align: right;">voor het bezoek</p> <p>KAART 10a</p> <p>Links op deze kaart zien jullie een foto van Mount Rushmore in het noorden van Amerika. In de rots zijn vier portretten gehouwen van Amerikaanse presidenten: George Washington, Thomas Jefferson, Theodore Roosevelt en Abraham Lincoln. Het monument herdenkt de geboorte, groei en ontwikkeling van de Verenigde Staten.</p> <p>Rechts is een foto te zien van de kunstenaar Matthew Buckingham die toont hoe dit monument er over 500.000 jaar waarschijnlijk zal uitzien.</p> <p>Beschrijf wat er gebeurd is in de foto van de kunstenaar. Hoe komt dit? Wat voor symbolische betekenis zou de foto kunnen hebben?</p>
--	--

Kunstenaar Matthew Buckingham maakte een foto waarin hij ons toont hoe Mount Rushmore er over 500.000 jaar er waarschijnlijk zal uitzien. Mount Rushmore in het South Dakota in de VS toont de vier uit steen gehouwen portretten van de presidenten George Washington, Thomas Jefferson, Theodore Roosevelt en Abraham Lincoln.

Beschrijf wat er gebeurd is in de foto van de kunstenaar. Hoe komt dit? Wat voor symbolische betekenis zou de foto kunnen hebben?

Het monument herdenkt de geboorte, groei en ontwikkeling van de Verenigde Staten en werd geplaatst uit nationale en culturele trots, als blijk van macht, standvastigheid en morele onsterfelijkheid.

Op de foto van Buckingham zijn de figuren echter stompjes geworden. De natuur heeft zijn kracht erop uitgewerkt en via erosie door wind, water of ijs overleefden de portretten de tijd niet. De foto toont het contrast tussen menselijke tijd en geologische tijd. 500.000 jaar is voor ons onvoorstelbaar lang, terwijl dit slechts een peulschil is van de geologische tijd. Buckingham wijst ons op het menselijke ego in verhouding tot de grootsheid van de eeuwenoude planeet. De kunstenaar toont ons op een ironische manier hoe relatief de monumentaliteit eigenlijk is die we creëren rond de mensheid.

Het originele kunstwerk van Buckingham, genaamd 'The Six Gradfathers, Paha Sapa, in the year 502.000 C.E.', wordt begeleid door een tijdlijn, waarbij de kunstenaar een overzicht creëert van ons in verhouding korte geschiedenis; hiervan maken kolonisatie, onderdrukking, onrecht, machtsmisbruik en monumentale beeldvorming deel uit. In onze geschiedenis worden civilisaties steeds uitgeroeid of vernietigd door de volgende, die ook wordt vernietigd; uiteindelijk zal de natuur ons vernietigen of wij zullen de natuur vernietigen en daarmee ook onszelf uitroeien.

3/ BEZOEK AAN DE TENTOONSTELLING

3.1 Inleiding

Leid het bezoek in.

3.2 Uitleg bij de kaarten

KAART 11a-b: Stéphane Béna Hanly

	<p style="text-align: right;">tijdens het bezoek</p> <p>KAART 11a</p> <p>Herken je het werk van deze foto? Kan je het terugvinden in de tentoonstelling?</p> <p>De kunstenaar Stéphane Béna Hanly maakte een portret in klei van Thomas Midgley, een wetenschapper die in de jaren '20 twee chemische stoffen ontdekte, tetraethyllood en chloorfluorkoolwaterstof. Deze stoffen werden meteen gebruikt voor praktische zaken; bij automotoren en koelkasten. Maar na de dood van de wetenschapper werd bewezen dat de stoffen zeer schadelijk zijn voor het milieu.</p> <p>Het beeld uit de tentoonstelling hoort in een reeks van 3 kleifiguren; de andere twee zijn portretten van Robert Oppenheim, die de eerste atoombom ontwikkelde en Alexander Parkes, de uitvinder van plastic.</p> <p>Wat gebeurt er met het beeld uit klei? Waarom zou de kunstenaar dit doen? Bespreek met je groepje en schrijf jullie bedenkingen op.</p>
---	---

De kunstenaar Stéphane Béna Hanly maakte een portret in klei van Thomas Midgley, een wetenschapper die in de jaren 1920 twee chemische stoffen ontdekte, tetraethyllood en chloorfluorkoolwaterstof. Deze stoffen werden meteen gebruikt voor praktische zaken; het werd toegevoegd bij benzine om het kloppen van de motoren te verminderen, en verving het gevaarlijke ammoniak in koelkasten (vanaf de jaren 1930 vond het ook vele andere toepassingen, van airco's tot drijfgas in spuitbussen). Maar na de dood van de wetenschapper werd bewezen dat de stoffen zeer schadelijk zijn voor het milieu. Het beeld uit de tentoonstelling hoort in een reeks van drie kleifiguren; de andere twee zijn portretten van Robert Oppenheim, die de eerste atoombom ontwikkelde en Alexander Parkes, de uitvinder van plastic.

a. Wat gebeurt er met het beeld uit klei? Waarom zou de kunstenaar dit doen?

Bespreek met je groepje en schrijf jullie bedenkingen op.

Het portret van Thomas Midgley zal door niemand herkend worden, zijn naam rinkelt nauwelijks een belletje, maar zijn impact op onze levens is groot. Béna Hanly's bustes zijn visueel klassiek en waarheidgetrouw uitgewerkt, een knipoog naar hoe onze helden monumentaal worden afgebeeld. Het beeld is geplaatst in een glazen kast gevuld met water, een vitale stof om te kunnen leven. De figuur gaat hierdoor echter juist eroderen en raakt in geleidelijk verval. De vitale natuurlijke stof wordt hem fataal; het zou een metafoor kunnen zijn voor de artificiële stoffen die Midgley ontwikkelde en die de mensheid misschien ooit fataal zouden kunnen worden.

Ook lijkt de kunstenaar ons te willen meegeven dat de natuur ons overleeft en sterker is dan wij. De figuren of helden die we op deze klassieke monumentale manier presenteren en zo willen vereeuwigen, zijn slechts een onzichtbare stip op de schaal van de eeuwenoude natuur. Daarentegen slaagt een figuur als Thomas Midgley er wél in een dergelijke grote invloed uit te oefenen op de natuur, dus het antwoord op de vraag of we erin zullen slagen de natuur of onszelf te vernietigen zal nog moeten blijken.

	<p style="text-align: right;">tijdens het bezoek</p> <p>KAART 11b</p> <p>Herken je het werk van deze foto? Kan je het terugvinden in de tentoonstelling?</p> <p>De kunstenaar Stéphane Béna Hanly maakte een portret in klei van Thomas Midgley, een wetenschapper die in de jaren '20 twee chemische stoffen ontdekte, tetraethyllood en chloorfluorkoolwaterstof. Deze stoffen werden meteen gebruikt voor praktische zaken; bij automotoren en koelkasten. Maar na de dood van de wetenschapper werd bewezen dat de stoffen zeer schadelijk zijn voor het milieu.</p> <p>Het beeld uit de tentoonstelling hoort in een reeks van 3 kleifiguren; de andere twee zijn portretten van Robert Oppenheim, die de eerste atoombom ontwikkelde en Alexander Parkes, de uitvinder van plastic.</p> <p>Wat denk je over deze uitvinders? Wie zijn de boosdoeners: de wetenschappers die deze uitvindingen doen, de bedrijven die ze produceren of de mensen die hun producten kopen en gebruiken? Wissel meningen uit in je groepje en schrijf jullie bedenkingen op.</p>
---	--

b. Wat denk je over deze uitvinders? Wie zijn de boosdoeners; de wetenschappers die deze uitvindingen doen, de bedrijven die ze produceren of de mensen die hun producten kopen en gebruiken?
 Wissel meningen uit in je groepje en schrijf jullie bedenkingen op.
 Open gesprek

KAART 12a-b: Mariana Castillo Deball

	<p style="text-align: right;">tijdens het bezoek</p> <p>KAART 12a</p> <p>In de tentoonstelling zien jullie een groot wit doek, een kunstwerk van Mariana Castillo Deball. Ze printte de voorgevel van het vervallen Jordaanse paleis 'Qasr al-Mshatta' uit 744 n.C op een stuk stof en drapeerde het als een gordijn in de vorm van de ruïne. Op de foto zien jullie de echte ruïne van het-oude paleis, zoals het nu te zien is in een museum in Berlijn.</p> <p>De kunstenaar koos voor een groot contrast in materiaal tussen het stoffen doek en de ruïne die er op is afgebeeld. Welke contrasten?</p>
---	--

De Mexicaanse kunstenaar Mariana Castillo Deball printte op de stof de overblijfselen van de façade van het Jordaanse Mschatta-paleis, een ruïne die dateert van 744 n.C. Deze ruïne reisde in 1903 naar het Berlijnse Pergamon museum, waar hij nu nog te zien is. De historische context van de ruïne wordt geschetst door een geluidsopname die het werk begeleidt: het is een verzameling van voorgelezen artikels en recente interviews waarin thema's als de kunstmarkt, conservatie en vandalisme aan bod komen, deze in combinatie met eigen interpretaties. Zelf benoemt ze het zo dat ze 'een biografie van een ding' maakt.

a. De kunstenaar koos voor een groot contrast in materiaal tussen het stoffen doek en de ruïne die er op is afgebeeld. Welke contrasten?

Contrasten: Het gordijn is doorschijnend, de façade is dicht; het gordijn is delicaat, de façade vast en stevig; het gordijn is beweeglijk, verplaatsbaar en te veranderen van vorm, de ruïne is statisch en niet flexibel.

Luister goed naar de geluidsopname die bij het werk hoort. De kunstenaar vindt zelf dat ze een soort biografie maakt van een object, in dit geval de ruïne. Hoe doet ze dat?

De kunstenaar laat ons een audio opname horen die een verzameling vormt van haar eigen interpretaties en feiten uit de geschiedenis van de façade; artikels en interviews worden voorgelezen waarin culturele problematieken rond het object worden blootgelegd (de kunstmarkt, vandalisme, conservatie,...) Ook andere zaken maken deel uit van de geluidsopname: een koor brengt een opsomming van de visuele vormen die voorkomen in de decoratie van de façade. Op die manier brengt de kunstenaar in haar woorden en 'biografie van een ding', een kijk doorheen de geschiedenis en de aard van het object.

KAART 13a: Lucy Skaer

	<p style="text-align: right;">tijdens het bezoek</p> <p>KAART 13a</p> <p>Deze sculpturen van Lucy Skaer kun je in de tentoonstelling bekijken op de benedenverdieping. Ze zijn telkens gemaakt van verschillende materialen, bvb. hout, marmer, metaal, keramiek... De kunstenaar maakte eerst één van de platte vormen met materiaal dat ze vond in haar atelier. Daarna maakte ze dezelfde vorm na, maar uit een ander materiaal, bvb. metaal. Daarna maakte ze de metalen sculptuur weer na uit nog een ander materiaal, enzoverder. Zo vormen alle sculpturen een reeks. De ene is steeds een kopie van de vorige.</p> <p>De vormen lijken allemaal dezelfde, maar afhankelijk van het materiaal waaruit ze zijn gemaakt zijn er toch kleine verschillen. Elk materiaal heeft zijn eigen karakter en voelt anders aan: hard of zacht, koud of warm, glad of ruw, ernstig of vrolijk... Bekijk de werken goed. Welke verschillen of contrasten zie je?</p>
---	---

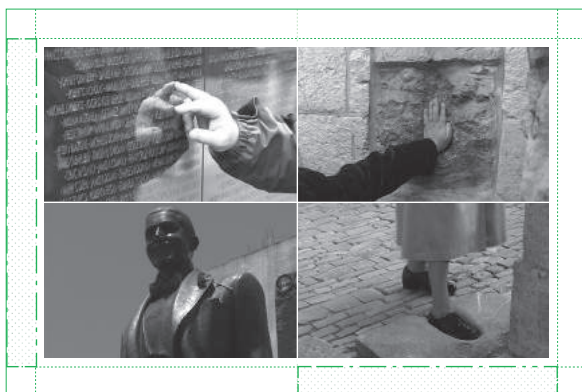
Het werk 'Sticks and Stones' stelt vragen naar de materiële natuur van objecten. De kunstenaar vertrok vanuit een set van 2 platte sculpturen die ze maakte uit materiaal dat ze vond in haar atelier. Ze bestaan uit mahoniehout en enkele kleinere objecten uit haar studio: stukken van andere sculpturen, een lithografsteen en een blauwe keramieken tegel. Van deze vorm maakte ze een kopie uit een ander materiaal,

volledig uit keramiek. Hiervan maakte ze weer een kopie van marmer, deze maakte ze na uit aluminium,... tot de sculpturen een serie vormen van kopieën, die ruw gezien dezelfde vorm hebben, maar afhankelijk van hun materiaal een verschillend karakter en uitstraling krijgen. Wanneer bepaalde materialen een verandering veroorzaakten in vorm door de aard van de materie, dan werd dit kenmerk meegenomen in de volgende kopie die ervan werd gemaakt. Skaar gebruikte geen afbeeldingen maar steeds de vorige sculptuur als voorbeeld, alles werd handgemaakt vanuit het blote oog.

De vormen lijken allemaal dezelfde, maar afhankelijk van het materiaal waaruit ze zijn gemaakt zijn er toch kleine verschillen. Elk materiaal heeft zijn eigen karakter en voelt anders aan; hard of zacht, koud of warm, glad of ruw, ernstig of vrolijk... Welke verschillen zie je?

Gesprek in groep

KAART 14a: Harun Farocki

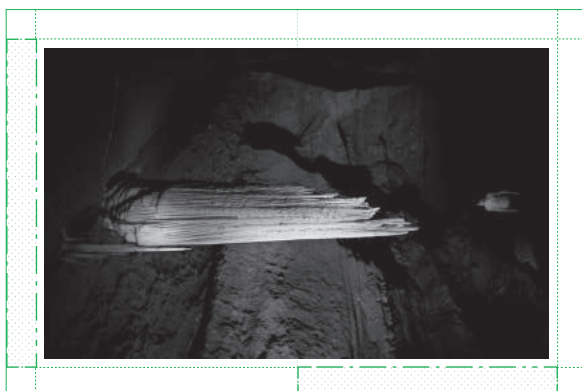
KAART 14a	tijdens het bezoek
<p>Dit zijn beelden uit de film 'Transmission' van kunstenaar Harun Farocki. Het toont de relatie die mensen hebben met monumenten. We richten monumenten op als een symbool dat ons herinnert aan een belangrijke gebeurtenis in het verleden of een persoon die is overleden. Soms bestaat het ook als een object dat een geestelijk idee tastbaar moet maken, zoals God. In de film is te zien dat het voor ons belangrijk lijkt om het object aan te raken, als een symbolische uiting van contact. De plaats waar het object staat wordt dan ook vaak een soort bedevaardoord, waar mensen van ver naartoe komen.</p> <p>Heb je zelf bepaalde voorwerpen, plaatsen of handelingen waaraan je een bepaalde symbolische betekenis hebt gegeven? Zaken die je geluk brengen of die je herinneren aan een bepaalde gebeurtenis of persoon en die je daarom koestert?</p>	

De film 'Transmission' van kunstenaar Harun Farocki toont de menselijke relatie met monumenten. Elk hoofdstuk in de film toont een ander, vaak drukbezocht monument in de wereld (oorlogsmonumenten, religieuze of gelukbrengende monumenten). Farocki doet opvallen dat we de beelden en gedenksteden fysiek willen aanraken, en dat we er pelgrimstochten naartoe ondernemen. Door het aanraken proberen we een verbinding te maken tussen ons leven en het verleden, een symbolische uiting van contact of respect. De titel 'transmission' verwijst naar de (spirituele) overdracht van betekenis die zou gebeuren bij het aanraken van het monument.

De meeste monumenten zijn in steen gehouwen; dit is door zijn durabiliteit hét materiaal bij uitstek waarmee een collectieve herinnering 'onsterfelijk' wordt gemaakt. Wel is te zien dat ook de harde steen verslijt, dat ze afstompt door de vele aanrakingen; de bezoekers laten allemaal samen als herinnering hun spoor na op de geschiedenis van het object.

Heb je zelf bepaalde voorwerpen, plaatsen of handelingen waaraan je een bepaalde symbolische betekenis hebt gegeven? Zaken die je geluk brengen of die je herinneren aan een bepaalde gebeurtenis of persoon en die je daarom koestert?

KAART 15a: Dorothy Cross

KAART 15a	tijdens het bezoek
<p>Deze foto komt uit de film 'Stalactite' van Dorothy Cross die jullie op de eerste verdieping kunnen bekijken. De film toont een van de grootste stalactieten van de wereld; die is 7 meter hoog. Onder de stalactiet staat een jongen, die op het bevel van de kunstenaar begint te zingen. Het lijkt wel of de jongen communiceert met de omgeving door te zingen, maar hij zingt geen woorden, alleen maar klanken en tonen.</p> <p>Op welke manier zou dit werk over taal kunnen gaan? Wat zegt het ons over de taal die we gebruiken om met elkaar te communiceren?</p>	

De film van kunstenaar Dorothy Cross werd opgenomen in een grot in het Westen van Ierland. Daar bevindt zich een van de grootste stalactieten van de wereld; deze is 7 meter lang en hangt op een oppervlak van slechts van 30cm², waardoor hij tegelijk imposant en zeer fragiel is. Onder de stalactiet

staat een jonge koorknapp, op de rand van de overgang naar volwassenheid. De stalactiet vormt zichzelf druppel per druppel (calciet gaat zich stilaan ophopen door het kalkrijke water dat naar beneden druppelt) en dreigt misschien op een bepaald moment te bezwijken onder zijn eigen gewicht. De sopraanstem van de koorjongen 'brak' kort nadat de film werd opgenomen, en Cross koos hem ook net omdat hij op die overgangperiode zat en dreigde de baard in de keel te krijgen.

Op welke manier zou dit werk over taal kunnen gaan? Wat zegt het ons over de taal die we gebruiken om met elkaar te communiceren?

De jongen begint op bevel van de kunstenaar te zingen; hij lijkt te communiceren met de omgeving maar zingt geen woorden, enkel klanken en tonen. De stalactiet zingt ook in klanken, nl. het druppen van het water in de holle akoestiek van de grot. Er is een groot contrast tussen het prille leven van de jongen, die symbool staat voor onze korte menselijke levensduur, en de overlevingstijd van de stalactiet, die 500.000 jaar oud is. Als we over dit soort tijdsperiodes nadenken, begrijpen we dat ook onze taal als communicatiemiddel een relatief korte levensduur zal hebben. Misschien zal er in de toekomst zelfs geen gesproken taal meer bestaan die lijkt op de klanken, tonen, klinkers, ritmische structuur en logica die wij gebruiken.

De jongen zingt geen herkenbare aria, en de bedoeling van de kunstenaar was ook om een soort pre-linguïstische staat uit te drukken. Wel merkt Cross op dat we vaak proberen om een taal te herkennen in de geluiden: 'wat wordt er gezegd?' of 'welke aria zingt hij?' Echter beoefent de jongen misschien een vorm van communicatie die voor ons nog onbekend is.

KAART 16a: 'Old Croghan Man'

	<p>KAART 16a tijdens het bezoek</p> <p>Op deze kaart zie je een foto van 'Old Croghan Man'. Het is een zeer goed bewaard lichaam van een man uit de IJzertijd, zo'n 2900 jaar oud. De man kwam na zijn dood in een waterpoel terecht en verdween half onder de grond. Zijn lichaam bleef intact en werd een paar jaar geleden ontdekt en opgegraven door wetenschappers. Net als de mummies kunnen we 'Old Croghan Man' nu in een museum bekijken; hij ziet eruit als een ledere jas met 2 handschoenen vastgestikt aan de mouwuiteinden.</p> <p>Vind je visuele gelijkenissen met een kunstwerk in de tentoonstelling? Welk werk? De kunstenaar die zich voor zijn werk liet inspireren op de 'Old Croghan Man' vindt het interessant dat dit lichaam zo lang bewaard is gebleven. Nu wordt het door mensen nog steeds goed verzorgd, net als de lichamen van de mummies. Volgens de kunstenaar vertelt het bewaren en verzorgen van dode lichamen ons iets over onze menselijke cultuur en onze omgang met leven en dood, feit en fantasie.</p> <p>Wat zou het ons kunnen vertellen over onze omgang met de dood? Wat gebeurt er met ons als we dood gaan? Zouden jullie zelf willen dat je lichaam wordt bewaard?</p>
--	--

'Old Croghan Man' is een zeer goed bewaard lichaam (veenlijk) van een man uit de IJzertijd, zo'n 2900 jaar oud. De man kwam na zijn dood in een waterpoel terecht en verdween half onder de grond. Zijn lichaam bleef intact door de biochemische samenstelling van de omgeving en werd een paar jaar geleden ontdekt en opgegraven door wetenschappers in Ierland. Het lichaam is nu te zien in het National Museum of Ireland in Dublin.

Vind je visuele gelijkenissen met een kunstwerk in de tentoonstelling? Welk werk?

Sam Keogh maakte een grote print van de 'Old Croghan Man' die is uitgespreid op de eerste verdieping van Extra City. Dit idee kwam er door een bezoek van Keogh met zijn moeder aan het British Museum, waar de gelijkaardige Gebelein Man te zien was (Egyptisch lichaam, 5500 jaar oud). De representatie in het museum waarbij bezoekers via een digitale reconstructie het lichaam konden dissecteren, maakte een sterke indruk op Keogh. Hij ontdekt dat de representatie krachtiger of werkelijker kan zijn dan het object zelf. Bij het kunstwerk hoort een performance, waarin hij delen van de print op de vloer rechtzet tot een sculptuur terwijl hij herinneringen uit zijn jeugd met ons deelt.

Door goede observatie kunnen we het leven van de 'Old Croghan Man' ontdekken, het verleden reconstrueren: aan zijn nagels zien we hoeveel en wat voor werk hij deed, aan zijn maaginhoud zien we zijn voeding en levensstandaard. De kunstenaar erkent dat we niet alleen enorm veel kunnen leren over het verleden door deze archetypes uitgebreid te onderzoeken, maar hoe we ook over onszelf veel kunnen leren wanneer we deze observatie toepassen op onszelf. In de performance probeert hij zijn eigen herinneringen en associaties bloot te leggen en te ontleden.

De kunstenaar die zich voor zijn werk liet inspireren op de 'Old Croghan Man' vindt het interessant dat dit lichaam zo lang bewaard is gebleven. Nu wordt het door mensen nog steeds goed verzorgd, net als de lichamen van de mummies. Volgens de kunstenaar vertelt het bewaren en verzorgen van dode lichamen ons iets over onze menselijke cultuur en onze omgang met leven en dood, feit en fantasie.

Wat zou het ons kunnen vertellen over onze omgang met de dood? Wat gebeurt er met ons als we dood gaan? Zouden jullie zelf willen dat je lichaam wordt bewaard?

Mummificeren en bewaren van lichamen kent een lange geschiedenis en toont ons dat de mens steeds de drang heeft gekend in de eeuwigheid te leven. Angst voor de dood is een onderwerp dat overloos wordt besproken en bestudeerd en dat ook in zo goed als alle religies zijn plaats vindt.

Open gesprek

KAART 17a-b: Wastelands

<p>"To build a space somewhere, you need to create another one, from where you extract the material. Each building has a hidden sister. One space is wanted, designed, capitalised. The other one is waste, neither natural nor artificial."</p>	<p>KAART 17a tijdens het bezoek</p> <p>Deze tekst beschrijft de zogenaamde 'wastelands'. Een 'wasteland' is een woestijn. Het is een overgebleven of verspilde ruimte waar niets gebeurt en die geen functie meer heeft. In de natuur of in een stad kan je ze herkennen als ongecultiveerde grondgebieden die werden achtergelaten, verwoest of leeggehaald, zoals bvb. een mijn.</p> <p>Ken je zelf 'wastelands' in je omgeving? Geef 2 voorbeelden: 1 natuurlijke en 1 door de mens gecreëerde.</p> <p>Soms gebruikt men ook de uitdrukking 'cultureel wasteland'; dit gaat dan over een plaats of een stad waar weinig culturele activiteiten gebeuren, zoals concerten, optredens, tentoonstellingen of lezingen. Ken je hier een voorbeeld van?</p>
--	---

Deze tekst beschrijft de zogenaamde 'wastelands'. Een 'wasteland' is een woestijn. Het is een overgebleven of verspilde ruimte waar niets gebeurt en die geen functie meer heeft. In de natuur of in een stad kan je ze herkennen als ongecultiveerde grondgebieden die werden leeggehaald, achtergelaten of verwoest, zoals bvb. een mijn.

Ken je zelf 'wastelands' in je omgeving? Geef 2 voorbeelden: 1 natuurlijke en 1 door de mens gecreëerde. Voorbeelden kunnen zijn:

Natuurlijke: Plaats waar vee lang heeft gegraasd en is weggetrokken; agrarische plekken waar de grond is uitgeput; landschappen die de ravage van een overstroming, aardbeving, brand of andere natuurramp ondergingen.

Menselijke: Plaats waar een huis is afgebrand, afgebroken of achtergelaten; industriële plaatsen waar vroeger een fabriek in werking was of grondgebied waar materiaal werd opgeslagen; mijnen die zijn leeggehaald en achtergelaten, dorpen vanwaaruit een bevolkingsgroep is geëmigreerd of dat werd achtergelaten.

Soms gebruikt men ook de uitdrukking 'cultureel wasteland'; dit gaat dan over een plaats of een stad waar weinig culturele activiteiten gebeuren, zoals concerten, optredens, tentoonstellingen of lezingen. Ken je hier een voorbeeld van?

Open gesprek

KAART 18a-b: Woorden

<p>ESTHETISCH MACHT- -FRAGIEL GEBAAAR</p>	<p>KAART 18a tijdens het bezoek</p> <p>Zijn er kunstwerken uit de tentoonstelling die bij deze woorden passen? Probeer bij elk woord een kunstwerk te kiezen.</p>
---	---

Kies bij elk van deze woorden een kunstwerk uit de tentoonstelling waarvan jullie vinden dat het erbij past.

Mogelijkheden: Esthetisch (Lucy Skaer,...), Macht (Lara Almarcegui - Fragiël (Mariana Castillo Deball, Dorothy Cross), Gebaar (Harun Farocki), Leegte (Nicolas Mangan), Natuurlijk (Dorothy Cross), Zwaar (Lucy Skaer, Ruth Lyons, Moss & Galison), Humor (Sam Keogh, Geoffrey Farmer)

KAART 19a: Eigen voorkeur

	<p>KAART 19a</p> <p>tijdens het bezoek</p> <p>Hoe vind je de tentoonstelling? Welke werken spreken je het meeste aan? Waarom? Noteer alle favoriete werken van je groepje.</p>
--	---

Hoe vind je de tentoonstelling? Welk werken spreken je het meeste aan? Waarom?
Noteer alle favoriete werken van jullie groepje.
Persoonlijke vraag / gesprek in groep

4/ NABESPREKING

4.1 Uitleg bij de kaarten

KAART 20a: Kruiswoordraadsel

	<p>KAART 20a</p> <p>na het bezoek</p> <p>HORIZONTAAL</p> <ol style="list-style-type: none"> De uitstoot van CO2 zorgt voor het opwarmen van de aarde en het weg... van de ijskappen. Naam voor het tijdperk waarin we nu leven en waarin wij als mens een grote invloed hebben op onze omgeving en de planeet Overblijfselen van een vernield gebouw Kunstenares Lara Almarazgui doet onderzoek naar eigendom van ... Mount Rushmore ligt in ... Plaats waar steenkool uit de grond wordt gehaald. Stoffelijk overschot van een lichaam dat bewaard werd. (de oudste is zo'n 5000 jaar) Materiaal waaruit een grot bestaat Communicatiemiddel Meelgerei <p>VERTICAAL</p> <ol style="list-style-type: none"> Het schadelijke materiaal dat overblijft in een kerncentrale is nucleair ... Heet vloeibaar gesteente in de aardkern Vitale vloeibare stof om te overleven Brandbare vloeistof die uit de grond wordt geboord en van groot belang is voor de wereldconomie Engelse woord voor tijdperk Grote rechtopstaande steen Om problemen te vermijden moeten we proberen te denken in de ... Standbeeld, gedenkteken of gebouw dat wordt opgericht als herinnering aan een persoon of een belangrijke gebeurtenis. In kerncentrales wordt ... opgewekt.
--	---

Horizontaal: 1. Wegsmelten / 2. Antropoceen / 3. Ruïne / 4. Land / 5. Amerika / 6. Mijn / 7. Mummie / 8. Steen / 9. Taal / 10. Lat **Verticaal:** 11. Afval / 12. Lava / 13. Water / 14. Olie / 15. Era / 16. Obelisk / 17. Toekomst / 18. Monument / 19. Energie

4.2 Nabespreking

De leerkracht verzamelt alle antwoorden van de leerlingen. In een gesprek met de hele klas worden de antwoorden en bedenking die via de steekkaarten werden gemaakt, besproken. Dit kan gebeuren na elke sessie (voor, tijdens en na de tentoonstelling) of na de tentoonstelling in combinatie met het kruiswoordraadsel.

5/ LESDOELEN

5.1 Vakoverschrijdende eindtermen en ontwikkelingsdoelen: 3e Graad

De leerlingen:

- Gaan actief om met de cultuur en kunst die hen omringen
- Illustreren de wederzijdse beïnvloeding van kunst, cultuur, wetenschap, politiek, economie en levensbeschouwing
- Leren een kunstwerk interpreteren en hun algemene kennis inzetten om de inhoud van een kunstwerk te ontleden

5.2 Geschiedenis & Aardrijkskunde

Attitude

De leerlingen:

- Tonen interesse voor de sporen die het verleden nagelaten heeft, zowel onder de vorm van een mondiaal cultureel erfgoed, alsook in kenmerken in de natuurlijke en stedelijke leefomgeving.

5.3 Kunstinitiatie

Impact

De leerlingen:

- Tonen belangstelling en appreciatie voor kunst in de ruime zin van het woord
- Leren een kunstproductie kritisch te benaderen
- Kunnen zonder vooroordeel diverse kunstvormen waarderen
- Verwerven verkennend formele aspecten van vakterminologie
- Denken creatief na over relevante maatschappelijke problematieken

5.4 Nederlands

Leerplandoelstelling

De leerlingen:

- Ontwikkelen binnen gepaste communicatiesituaties de bereidheid om te luisteren en te kijken; een onbevooroordeelde kijk- en luisterhouding aan te nemen; het beluisterde of bekeken materiaal te toetsen aan eigen kennis en inzichten; te reflecteren op hun eigen kijk- en luisterhouding
- Denken na over het wezen en de toekomst van taal en communicatiemiddelen

5.5 Plastische opvoeding/ Beeldende of artistieke vorming

Impact

De leerlingen:

- Kunnen openheid en verdraagzaamheid via vergelijken en inzicht ontwikkelen
- Verwerven inzicht in de grote diversiteit van werkvormen binnen de beeldende vorming in het algemeen
- Kunnen de beeldende technieken onderzoeken en bestuderen, waarnemen en begrijpen
- Kunnen relaties tussen vorm en omgeving beschrijven
- Kennen de gehanteerde kunsthistorische en kunstesthetische termen uit diverse kunst domeinen
- Bouwen een referentiekader uit (voor zichzelf)
- Leren door te kijken, te voelen, te luisteren en te beschouwen aandachtig waarnemen
- Leren analyserend waarnemen in functie van de inhoud, beeldaspect, materiaal en techniek
- Ontwikkelen een houding van openheid en interesse voor de beeldende kunst van eigen of vreemde culturen en leren die verwoorden

Attitude

De leerlingen:

- Waarderen en genieten van diverse kunstuitingen
- Tonen verwondering en bewondering

5.6 Cultuurwetenschappen

Expressie

De leerlingen:

- Kunnen de rol en de maatschappelijke betekenis van artistieke uitingen voor de samenleving illustreren
- Kunnen een (voorlopig) eigen appreciatie over kunstwerken formuleren en de criteria aangeven waarop ze zich baseren.
- Hebben inzicht in de toepassingen en mogelijkheden van de beeldende middelen
- Kunnen de beeldende middelen in verschillende disciplines, kunstwerken, de visuele wereld, het dagelijkse leven en andere kunsttakken situeren en beschrijven

5.7 Kunstgeschiedenis / Esthetica

Kennis

De leerlingen:

- Verwerven kennis en inzicht over belangrijke kunstenaars, kunstwerken, kunststromingen
- Bouwen geleidelijk een kunsthistorisch en kunstesthetisch vocabularium op en kunnen dit toepassen in de inhoudelijke context van de bestudeerde leerstof.
- Tonen intellectuele belangstelling en openheid t.a.v. kunstenaars en kunstuitingen
- Hebben inzicht in de relatie van kunststromingen en historisch - maatschappelijke context
- Kunnen kunstmusea gebruiken als bron van informatie en/of bron van esthetisch beleven
- Kunnen kunstwerken onderling vergelijken op basis van observatie en reflectie
- Tonen belangstelling voor actuele kunstmanifestaties
- Ontwikkelen de bereidheid om een optimale kijk- en luisterattitude te verwerven: stil, onbevooroordeeld, open en ontvankelijk, gericht en actief, de tijd nemend
- Kunnen respect opbrengen voor het historisch-cultureel erfgoed
- Kunnen belangstelling tonen voor vormen van creatieve expressie

Attitude

De leerlingen:

- Tonen intellectuele belangstelling en openheid t.a.v. kunstenaars en kunstuitingen
- Tonen belangstelling voor kunstuitingen in heden en verleden
- Zijn bereid vooroordelen en stereotypen i.v.m. kunstenaars en kunstuitingen ter discussie te stellen
- Tonen belangstelling voor actuele kunstmanifestaties,

5.8 Levensbeschouwing / Filosofie

De leerlingen:

- Leren filosofische inhoud herkennen in kunstwerken en denken hierover na
- Leren creatief denken over een maatschappelijk relevant onderwerp
- Reflecteren filosofische vraagstellingen op hun eigen leefwereld